

JOANNA SCHMIDT

Rozwój organizacji pozarządowych

Teoria i praktyka

Rozwój organizacji pozarządowych

JOANNA SCHMIDT

Rozwój
organizacji
pozarządowych
Teoria i praktyka

Wydawca
Bożena Kućmierowska

Recenzent
prof. Barbara Iwankiewicz-Rak

Redakcja merytoryczna i korekty
Iwona Witt-Czuprzyńska

Redakcja techniczna
Danuta Przymanowska-Boniuk

Projekt okładki, stron tytułowych i opracowanie typograficzne
Janusz Fajto

Copyright © by Wydawnictwo Akademickie Sedno Spółka z o.o.
Copyright © by Joanna Schmidt
Warszawa 2012

Wszelkie prawa zastrzeżone.
Kopiowanie, przedrukowywanie i rozpowszechnianie w całości lub we fragmentach
jakakolwiek techniką bez pisemnej zgody wydawcy zabronione.

Publikacja dofinansowana ze środków Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu

ISBN 978-83-63354-94-7 (e-book)

Wydawnictwo Akademickie Sedno Spółka z o.o.
00-696 Warszawa
ul. J. Pankiewicza 3
www.wydawnictwosedno.pl
info@wydawnictwosedno.pl

Spis treści

Od autorki.....	9
Rozdział 1. Organizacje pozarządowe w gospodarce rynkowej	13
1.1. Pojęcie organizacji pozarządowych	14
1.1.1. Definicje organizacji pozarządowych	14
1.1.2. Klasyfikacja organizacji pozarządowych	20
1.1.3. Cechy organizacji pozarządowych w perspektywie zróżnicowanych warunków socjoekonomicznych ich funkcjonowania	29
1.2. Miejsce i rola organizacji pozarządowych w gospodarce i społeczeństwie	38
1.2.1. Ekonomiczne teorie istnienia i roli organizacji pozarządowych.....	38
1.2.2. Teorie behawioralne – ekonomiczne modele zachowań organizacji pozarządowych.....	51
1.2.3. Socjologiczne i politologiczne teorie trzeciego sektora	53
Pytania sprawdzające.....	55
Rozdział 2. Rozwój i funkcjonowanie organizacji pozarządowych w Polsce	57
2.1. Rozwój sektora organizacji pozarządowych w ustroju gospodarki rynkowej w Polsce	58
2.1.1. Rozwój sektora pozarządowego na świecie.....	58
2.1.2. Historia organizacji pozarządowych w Polsce.....	61
2.1.3. Proces profesjonalizacji działalności sektora pozarządowego w gospodarce rynkowej.....	64
2.2. Charakterystyka polskiego sektora non profit	68
2.2.1. Wielkość sektora pozarządowego w Polsce.....	69
2.2.2. Dziedziny działania organizacji pozarządowych.....	75

2.2.3. Finansowanie działalności podmiotów non profit.....	78
2.2.4. Organizacje pozarządowe i ich relacje z sektorem publicznym.....	82
2.3. Bariery rozwoju sektora pozarządowego w Polsce.....	85
Pytania sprawdzające.....	89
Rozdział 3. Typy rozwoju organizacji pozarządowych w Polsce.....	91
3.1. Pojęcie i koncepcje rozwoju organizacji pozarządowych.....	92
3.1.1. Ogólne podejście do indywidualnego rozwoju organizacji pozarządowych.....	92
3.1.2. Specyfika rozwoju organizacji pozarządowej.....	100
3.2. Profile rozwojowe organizacji pozarządowych.....	104
3.3. Organizacje ekspansywne.....	106
3.4. Organizacje trwałe.....	112
3.5. Organizacje amatorskie.....	117
Pytania sprawdzające.....	121
Rozdział 4. Studia przypadków i zadania.....	123
4.1. Zadania.....	123
4.1.1. Teorie sektora pozarządowego a ich użyteczność w kontekście polskich warunków.....	123
Zadania do wykonania.....	125
4.1.2. Profesjonalizacja i instytucjonalizacja organizacji pozarządowych a oddolna, spontaniczna działalność społeczna – rozwój społeczeństwa obywatelskiego i sektora non profit... ..	126
Zadania do wykonania.....	130
4.1.3. Forma współpracy i zatrudnienia w organizacji a trudności zarządzania zasobami ludzkimi.....	130
Zadania do wykonania.....	132
4.1.4. Finansowanie działalności organizacji – umiejętność ubiegania się o środki.....	132
Zadania do wykonania.....	132
4.1.5. Wizerunek trzeciego sektora.....	133
Zadania do wykonania.....	133
4.2. Studia przypadków.....	133
4.2.1. Stowarzyszenie na rozstaju dróg.....	133
Pytania do studium.....	138
Problemy do dyskusji.....	138
4.2.2. Kto tu rządzi? – między „starym” i „nowym” w organizacji....	139
Pytania do studium.....	144
Problemy do dyskusji.....	144

4.2.3. Skąd brać „świeży narybek”? Starzenie się organizacji.....	144
Pytania do studium.....	148
Problemy do dyskusji.....	148
Załącznik: Metodyka badań typów rozwoju organizacji pozarządowych	149
1. Metodyka badania rozwoju organizacji.....	150
1.1. Konceptualizacja i operacjonalizacja pojęcia rozwoju	150
1.2. Konstrukcja narzędzia i procedura obliczania wyników	153
2. Metodyka badania zasobów ludzkich w organizacjach.....	154
2.1. Konceptualizacja i operacjonalizacja pojęcia „zasoby ludzkie”	154
2.2. Konstrukcja narzędzia i procedura obliczania wyników	156
3. Dobór próby badawczej	157
4. Procedura zbierania danych.....	163
5. Metodyka analizy danych empirycznych.....	165
Bibliografia	167

Od autorki

Organizacje pozarządowe, realizujące cele społeczne i niedystrybuujące zyski, są jednymi z najstarszych istniejących form organizacyjnych i funkcjonują także w ramach zasad gospodarki rynkowej, odgrywając coraz istotniejszą rolę we współczesnym społeczeństwie (Limański, Drabik 2007, s. 30). Przemiany społeczno-ekonomiczne przełomu lat 70. i 80. XX wieku zapoczątkowały intensywny rozwój organizacji pozarządowych na świecie przejawiający się zarówno we wzroście ilościowym, jak i wzroście ich znaczenia. W tym samym czasie zwiększający się zakres działalności organizacji i ich coraz większy wpływ na kształt różnorodnej aktywności społeczności spowodował zainteresowanie tematyką organizacji pozarządowych teoretyków wielu dziedzin i pojawianie coraz większej liczby badań i opracowań.

W Polsce od blisko 20 lat organizacje pozarządowe przeżywają rozkwit. To stosunkowo krótki czas, który nie pozwolił dotąd na dogłębne zbadanie tej nowej, choć coraz istotniejszej sfery gospodarki narodowej, która w dodatku ulega ciągłym przemianom. Zauważyć należy jednak, że także w naszym kraju wątek funkcjonowania i rozwoju trzeciego sektora staje się coraz bardziej popularny i podejmowany przez kolejnych autorów i badaczy. Wciąż temat ten jest jednak daleki od wyczerpania i pozostaje w nim wiele luk wartych dalszej eksploracji. Z drugiej strony zgromadzona dotąd wiedza wymaga systematycznego porządkowania oraz popularyzacji, także wśród osób niebędących specjalistami w tej dziedzinie.

W niniejszej książce staram się połączyć te dwa aspekty. Zawarłam w niej bowiem prezentację wyników swoich badań i koncentruję się na przyjętej przeze siebie perspektywie badawczej (stąd uwypukliłam wątki dotyczące rozwoju organizacji czy roli zasobów ludzkich w tymże rozwoju). Tym samym publikacja ta jest próbą podjęcia dyskusji z innymi badaczami sektora. Na jej kształt istotnie wpływa także to, że przygotowałam ją na podstawie wybranych fragmentów swojej pracy doktorskiej, obronionej na Wydziale Ekonomii

Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu. Chciałabym w tym miejscu także nadmienić, że przedstawione w pracy wyniki badań są rezultatem realizacji projektu badawczego finansowanego ze środków na naukę Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w latach 2010–2011.

Z drugiej strony natomiast publikacja ta przyjmuje formę podręcznika, przygotowanego z myślą o studentach (szczególnie kierunków społecznych i ekonomicznych). Omówiłam w niej więc podstawowe pojęcia, których zadaniem jest uporządkowanie wiedzy, zawarłam liczne odwołania do wybranych koncepcji teoretycznych oraz rozważania na temat różnych aspektów funkcjonowania organizacji pozarządowych w wymiarze mikro- i makroekonomicznym. Podręcznikowy charakter publikacji był także powodem wyodrębnienia w niej najważniejszych informacji, definicji czy zawarcia dodatkowych ciekawostek, stworzenia pytań kontrolnych do każdego rozdziału czy zaproponowania ćwiczeń i studiów przypadków.

Książka składa się z czterech rozdziałów. Rozdział 1 stanowi kontekst dla prowadzonych w dalszej kolejności rozważań ujmowanych z perspektywy organizacji pozarządowych funkcjonujących w Polsce. Jego celem jest usystematyzowanie obszernej wiedzy na temat znaczenia organizacji pozarządowych w gospodarce rynkowej oraz na temat teorii podmiotów non profit w zakresie nauk społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem teorii ekonomicznych. Omówione zostały główne pojęcia związane z organizacją pozarządową, przybliżono zasady jej funkcjonowania, a także funkcje i cechy sektora. Dokonano ponadto przeglądu najważniejszych teorii dotyczących powstawania, rozwoju i funkcjonowania organizacji pozarządowych w gospodarce rynkowej, które objęły przede wszystkim teorie ekonomiczne, a także socjologiczne i politologiczne.

W rozdziale 2 omówiono zagadnienie rozwoju organizacji pozarządowych w Polsce, przy czym skoncentrowano się na perspektywie rozwoju całego sektora, a więc rozwoju makroekonomicznym. To umożliwiło dokonanie charakterystyki sektora pozarządowego w Polsce w latach 1989–2008, działającego już w ramach gospodarki rynkowej. W świetle tej analizy wskazano również przewidywane bariery dalszego rozwoju polskiego sektora pod względem uwarunkowań tendencji zarówno krajowych, jak i międzynarodowych.

Rozwój organizacji z perspektywy mikroekonomicznej to temat rozdziału 3, przy czym podkreślono tu szczególne znaczenie zasobów ludzkich w tymże rozwoju. Omówiono wybrane koncepcje rozwoju organizacji, a następnie scharakteryzowano profile rozwojowe organizacji pozarządowych, wyodrębnione na podstawie wyników badań własnych.

Rozdział 4 zawiera zadania oraz studia przypadków odwołujące się do wybranych zagadnień poruszanych we wcześniejszych rozdziałach, co

umożliwia sprawdzenie tego, na ile treść książki została zrozumiana i może zostać wykorzystana w praktyce.

Przygotowanie tej publikacji, a wcześniej pracy doktorskiej, nie byłoby możliwe bez wsparcia udzielonego mi przez wiele osób. Chciałabym podziękować w tym miejscu Promotorce mojej pracy doktorskiej prof. dr hab. Aldonie Andrzejczak, kierownicze Katedry Edukacji i Rozwoju Kadr na Uniwersytecie Ekonomicznym w Poznaniu za słuzenie radą, konsultacje – stała pomoc w czasie pracy nad dysertacją. Pragnę podziękować także Recenzentom tej pracy: prof. dr. hab. Wacławowi Jarmołowiczowi za cenne uwagi oraz prof. dr hab. Barbarze Iwankiewicz-Rak za wnikliwą ocenę tego opracowania i wskazanie licznych uwag, dzięki którym mogłam je ulepszyć. Dziękuję również Kolegom i Koleżankom, którzy doradzali mi w trakcie pisania książki oraz Rodzinie i Mężowi, którzy zawsze byli obecni i gotowi udzielić mi wszelkiej pomocy i emocjonalnego wsparcia.

Joanna Schmidt

Rozdział 1

Organizacje pozarządowe w gospodarce rynkowej

Celem rozdziału jest przybliżenie Czytelnikowi pojęcia organizacji pozarządowych oraz zaprezentowanie teoretycznych ujęć tego zagadnienia. Przedstawione tu zostaną podstawowe terminy i definicje, które są związane z sektorem pozarządowym. Wskazane zostaną także ich różnorodne klasyfikacje i cechy, jakimi się charakteryzują.

Druga część rozdziału poświęcona jest rozważaniom teoretycznym, które pozwalają na odpowiednie umiejscowienie organizacji wśród innych podmiotów gospodarczych, na wskazanie przyczyn ich istnienia i roli, jaką odgrywają w gospodarce i społeczeństwie. Zebrane zostały w tym miejscu przede wszystkim teorie ekonomiczne, ale także socjologiczne i politologiczne, które tłumaczą znaczenie organizacji non profit.

Z tego rozdziału dowiesz się:

- co to jest organizacja pozarządowa; jakie są jej inne nazwy i najważniejsze cechy
- co wyróżnia organizacje pozarządowe na tle podmiotów innych sektorów
- na jakie grupy i podgrupy dzieli się organizacje pozarządowe
- w jaki sposób wyjaśniane jest istnienie i rola organizacji; jakie spełniają funkcje; po co istnieją
- w jaki sposób zachowują się organizacje pozarządowe (biorąc pod uwagę perspektywę ekonomiczną).

1.1. Pojęcie organizacji pozarządowych

1.1.1. Definicje organizacji pozarządowych

Istnieje wiele definicji organizacji i sektora non profit. Problem z ich jednoznacznym określeniem wynika między innymi z trudności terminologicznych. W literaturze przedmiotu nazewnictwo wykorzystywane w odniesieniu do organizacji trzeciego sektora jest niezwykle bogate, a jednocześnie niejednoznaczne. Najczęściej spotykane tu terminy to **organizacje społeczne, obywatelskie, pozarządowe** (*non governmental organization* – NGO), **niedochodowe** (*non profit* – NPO), użyteczności społecznej, charytatywne, pomocowe, wolontarystyczne, niezależne itp.

Pierwsze próby systematyzacji nazewnictwa związanego z organizacjami pozarządowymi miały miejsce w latach 80. XX wieku, jednak problemy mnogości i niejasności terminologicznej prawdopodobnie nie zostaną szybko rozwiązane (Bogacz-Wojtanowska 2006, s. 27–32). Pojęcia często stosowane są zamiennie, mimo różnic i niejasności w interpretacji wskazujących na ich zróżnicowany rodowód i podkreślających odmienne akcenty (np. rodzaj aktywności, źródła finansowania, formy działania) oraz odmienne umiejscowienie w relacji do innych podmiotów. Tak szerokie i zróżnicowane nazewnictwo wynika z różnorodności postaw wobec organizacji i ich roli, historycznych uwarunkowań o charakterze społeczno-politycznym i doświadczeń poszczególnych państw w zakresie rozwoju trzeciego sektora oraz odmienności systemów prawnych w tych krajach.

Spośród najczęściej pojawiających się w polskiej literaturze – wspomnianych wyżej – określeń pojawia się „**organizacja pozarządowa**” oraz „**organizacja non profit**”. Pierwszy termin określa relację organizacji w stosunku do sektora publicznego (państwowego) – stawia ją w opozycji do państwa. Drugi natomiast podkreśla odmiennność w stosunku do sektora komercyjnego. Spotyka się również (zwłaszcza w starszych opracowaniach tematu) tłumaczenia angielskiego terminu „non profit” na „niedochodowe” lub „niezyskowe”. Są one obecnie powszechnie krytykowane (Limański, Drabik 2007), ponieważ mogą mylnie sugerować, że organizacje takie nie przynoszą zysku, a także mogą w sposób nieuzasadniony wskazywać na ich nieefektywność ekonomiczną. Tymczasem organizacje non profit mogą generować zyski i powinny być efektywnie zarządzane. Budzące zdecydowanie mniej kontrowersji polskie tłumaczenia terminu „non profit organization” to między innymi „**organizacja nienastawiona na zysk**”, „**organizacja niekomercyjna**”, „**organizacja niezarobkowa**”.

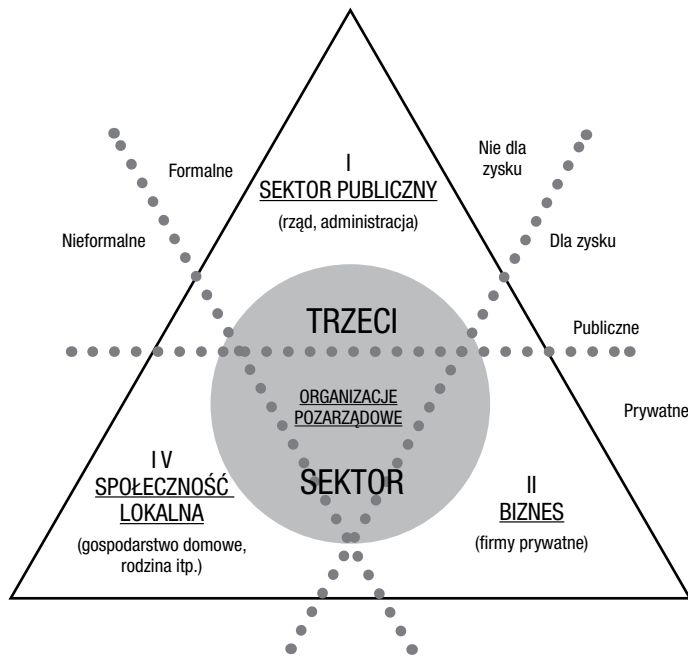
Warto zwrócić uwagę, że wspomniane nazwy, choć zdecydowanie najpopularniejsze, mówią jedynie o tym, czym organizacje sektora nie są – czyli poza jakie struktury wychodzą; nie określają natomiast tego, czym są, jakie są ich funkcje, rola czy zadania. Takie definiowanie przez negację prowadzi do

tego, że do sfery organizacji pozarządowych zalicza się podmioty ogromnie zróżnicowane pod wieloma względami.

Najwcześniej wydaje się być używane określenie „trzeci sektor” (*third sector*), które można spotkać w literaturze na świecie już od lat 70. XX wieku (Seibel, Anheier 1990, s. 7). Termin ten wskazuje na opozycję w stosunku do sektora zarówno publicznego (tzw. pierwszego), jak i prywatnego (tzw. drugiego). Ma on normatywne i strategiczne korzenie (Seibel, Anheier 1990). W okresie powstawania był on rozumiany jako alternatywa dla wad maksymalizacji zysku oraz biurokratyzacji. Z czasem jego używanie stało się wyrazem pragmatyzmu i użytecznym skrótem, jednak pojęcie to stało się na tyle pojemne, że jest przyczyną nierzadkich nieporozumień. Problemem definicyjnym pojęcia „trzeci sektor” jest określenie zawartości tegoż sektora, czyli uzgodnienie stanowiska określającego, jakie podmioty wchodzi w jego skład. I tak:

- Część badaczy (por. np. Gliński, Lewenstein, Siciński, Frączak 2002) **traktuje nazwę „trzeci sektor” zamiennie z terminem „organizacje pozarządowe”** (lub „non profit” albo też innymi, uznając ją za jedno z określeń oznaczających te właśnie organizacje), włączając w to pojęcie wszystkie formalnie istniejące organizacje uważane w świetle obowiązującego prawa za pozarządowe. O przynależności do sektora świadczyć ma również **poczucie współuczestnictwa**, czyli świadomości udziału w działalności trzeciego sektora, oraz **istnienie odpowiedniej infrastruktury**, czyli zaplecza instytucjonalnego umożliwiającego funkcjonowanie systemu.
- Część teoretyków trzeciego sektora zalicza jednak w poczet jego części składowych **zarówno organizacje mające formalny status pozarządowych, jak i nieformalne grupy i organizacje**. Tym samym pojęcie „trzeci sektor” staje się szersze, a „organizacje pozarządowe” stanowią jedynie jego składnik i nie są to (jak w rozumieniu poprzednim) synonimy (Bogacz-Wojtanowska 2006, s. 27–28).
- Kolejna – najszerza – interpretacja tego terminu uznaje natomiast, że **warto nim objąć wszystkie przedsięwzięcia o charakterze społecznym** – także te, które z racji formy prawnej zaliczane są do sektora biznesu, a więc między innymi przedsiębiorstwa społeczne, spółdzielnie, towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych oraz inne podmioty określane jako tzw. organizacje gospodarki społecznej, tzn. takie, które przynoszą zysk, ale nie dystrybuują go w całości, lecz rozdzielają pomiędzy członków lub przeznaczają na cele społeczne.

Miejsce organizacji pozarządowych w odniesieniu do innych podmiotów prezentuje także rysunek 1.1, ilustrujący wspomniany wyżej rodowód wielu terminów związanych z nazewnictwem trzeciego sektora (opartym na odmienności w stosunku do innych sektorów). Wskazuje on na pewne

Rysunek 1.1. Miejsce trzeciego sektora w przestrzeni społeczno-gospodarczej

Źródło: opracowanie i tłumaczenie na podstawie: Brandsen 2008.

podstawowe cechy, które odróżniają od siebie poszczególne sektory gospodarki, tj. sektor publiczny, sektor prywatnych przedsiębiorstw biznesowych, sektor prywatnych przedsiębiorstw społecznych oraz czasami dodatkowo wskazywany sektor czwarty, obejmujący sferę osobistą: rodzinną, sąsiedzką. Pierwszy odróżnia od pozostałych działanie w sferze publicznej, drugi – działanie dla osiągnięcia zysku, a sektor czwarty – nieformalna organizacja. Pomiędzy nimi wszystkimi znajduje się sektor trzeci – pozarządowy. Należy oczywiście mieć na względzie, że granice pomiędzy poszczególnymi sektorami są często umowne, a wiele inicjatyw znajduje się na ich krawędziach. W przypadku trzeciego sektora mamy jednak do czynienia z wieloma niewyraźnymi granicami naraz, co oznacza, że wskazanie form i działań charakterystycznych wyłącznie dla niego jest trudne i niejednoznaczne. I tak organizacje pozarządowe tworzące rdzeń sektora znajdują się w jego centrum jako podmioty prywatne działające nie dla zysku i formalnie zorganizowane. W skład organizacji trzeciego sektora zalicza się jednak także (zgodnie z szeroką definicją) inne podmioty, które niekoniecznie spełniają wszystkie te trzy wymogi, ale działają na rzecz realizacji celów społecznie użytecznych.

Inna grupa terminów związana z organizacjami pozarządowymi zwraca z kolei szczególną uwagę na wyróżniającą się w określonych warunkach i zakresie działalności wybraną cechę organizacji sektora pozarządowego.

Znajdują się tu nazwy definiujące organizacje i ich działalność poprzez wskazanie na tę właściwość. Stąd pojawiają się określenia, takie jak „**organizacje wolontarystyczne/wolontaryjne**” (tj. takie, których działalność opiera się na aktywności ochotników – wolontariuszy), „**organizacje charytatywne**”, „**organizacje humanitarne**” lub „**organizacje pomocowe**” (gdy działalność skupia się na bezpośrednim udzielaniu pomocy potrzebującym – tego rodzaju działalność można uznać za najbliższą filantropii, a więc najstarszą, najbardziej tradycyjną i najczęściej kojarzoną z organizacjami sektora), „**organizacje użyteczności społecznej**” lub „**organizacje użyteczności publicznej**” (gdy działalność opiera się na działaniu dla dobra publicznego, czyli najczęściej ochronie zdrowia, pomocy społecznej, edukacji). Ustawa z 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Ustawa z 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego...) wprowadziła dodatkowo pojęcie **organizacji pożytku publicznego** w odniesieniu do tych, które prowadzą działalność społecznie użyteczną w sferze zadań publicznych określonych w tej ustawie. Z kolei popularny przed 1989 rokiem termin **organizacje społeczne** został prawie całkowicie odrzucony i obecnie jest rzadko spotykany, głównie ze względu na negatywne konotacje nawiązujące do struktur i zależnego sposobu organizacji działalności w PRL-u (Leś 1998a, s. 137; Gliński, Lewenstein, Siciński, Frączak 2002).

Pojawiającymi się coraz częściej terminami są także **organizacje obywatelskie** oraz **organizacje niezależne**. Drugie określenie nawiązuje z jednej strony do popularnych pojęć wymienianych wyżej i podkreśla autonomię organizacji wobec innych typów podmiotów, a z drugiej zaś jest wynikiem kompromitacji terminu „organizacje społeczne” i wskazuje jednoznacznie na rodzaj relacji z jakąkolwiek władzą. Natomiast termin „organizacje obywatelskie”, choć również można go potraktować jako swoistą alternatywę dla niewzbudzającego entuzjazmu pojęcia „organizacje społeczne”, podkreśla inne walory płynące z działalności NGOs. Jest on bowiem nawiązaniem do pojęcia społeczeństwa obywatelskiego, a więc oddolnych, samodzielnych inicjatyw akcentujących aktywność obywateli. Tak więc termin ten – w przeciwieństwie do większości pozostałych – wskazuje wyraźnie na charakter działalności organizacji.

Kwestię terminologii komplikuje dodatkowo stosowanie różnorodnego nazewnictwa oraz akronimów w stosunku do organizacji, o których trudno powiedzieć, że są pozarządowe – przynajmniej w świetle polskiego prawa, ale także zgodnie z powszechnie akceptowanymi cechami, jakimi NGOs powinny się wykazywać; chociaż terminologicznie przenikają się z nimi. Często organizacje te występują na styku sektorów. W tabeli 1.1 została przedstawiona klasyfikacja organizacji uwzględniająca charakter ich działalności oraz powiązania międzysektorowe. Z powodu wspomnianych problemów z jednoznacznością terminologii część wymienianych pojęć jest używana zamiennie (choć często

w sposób nieuzasadniony). W świetle polskiego prawa nie wszystkie z tych rodzajów organizacji można określić mianem podmiotów pozarządowych.

Umożliwienie sprawnego funkcjonowania organizacji trzeciego sektora nie może jednak opierać się na niejednoznacznych ani często niespójnych definicjach. Po przemianach 1989 roku w Polsce konieczne stało się wypracowanie nowych regulacji w systemie prawa, także w zakresie działania sfery non profit. Zaistniała wtedy konieczność systemowego określenia stosunków między państwem i organizacjami pozarządowymi oraz wolontariuszami i instytucjami korzystającymi z ich świadczeń.

W polskim prawie termin „organizacja pozarządowa” pojawił się po raz pierwszy w **Ustawie z 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnieniu osób niepełnosprawnych** (Ustawa z 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji...; Arczewska 2007, s. 2). Podstawy

Podstawy
prawne działania
organizacji
pozarządowych

funkcjonowania organizacji pozarządowych określa także **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 roku**. W artykule 12 zapewniona jest wolność tworzenia i działania stowarzyszeń, ruchów obywatelskich oraz innych dobrowolnych zrzeszeń i fundacji. Także wiele innych zapisów konstytucji, w szczególności odnoszących się do praw i swobód obywatelskich, wyznacza ramy i funkcje organizacji pozarządowych. Zdaniem władz potrzeba wydania ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie wynikała z konstytucyjnej (por. Preambuła Konstytucji RP) zasady pomocniczości i braku ustawowego jej rozwinięcia w odniesieniu do sposobów realizacji zadań publicznych (Arczewska 2007, s. 8). Powstała na tej podstawie **Ustawa**

Zasada pomocniczości (subsydiarności) opiera się na założeniu, że społeczność/państwo powinny interweniować jedynie, w sytuacji gdy jednostka/grupa nie jest w stanie samodzielnie poradzić sobie z realizacją określonego zadania.

z 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie jest pierwszym i jedynym aktem prawnym, który kompleksowo reguluje funkcjonowanie organizacji trzeciego sektora¹. W akcie tym sprecyzowano **definicję organizacji pozarządowej**.

W ustawie zawarta jest także definicja działalności pożytku publicznego oraz organizacji pożytku publicznego (Ustawa z 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego..., art. 4). **Działalność pożytku publicznego to taka, która jest społecznie użyteczna, prowadzona przez organizacje pozarządowe w sferze zadań publicznych** (Arczewska 2007, s. 9). Zajmują się nią wszystkie organizacje pozarządowe; mogą się one starać o status **organizacji pożytku publicznego (OPP)**, który jest

Działalność pożytku
publicznego
i organizacja pożytku
publicznego

¹ Ustawa ta została uzupełniona i zaktualizowana Ustawą z 17 grudnia 2009 roku o zmianie ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie oraz niektórych innych ustaw.

*Dalsza część książki dostępna w wersji
pełnej.*

